



Eugen Drewermann

Ki vagyok én valójában?

A „bűn” igazi jelentése: kétségbeesés. Aki ma (még) bűnről beszél, rendszerint isteni parancsok áthágására gondol, de ténylegesen nem vallásosan, hanem alapjában véve etikailag gondolkodik: Léteznek törvények – nem állami, hanem isteni törvények –, és ha az ember megszegi ezeket, akkor bünt követ el, hiszen különben csak „vétségéről” vagy „büntettről” lenne szó. Az előfeltevés minden esetben ugyanaz: az az emberkép, amelynek értelmében mindenki szabadon eldöntheti, mit akar tenni – jót vagy rosszat, ahogyan a törvény meghatározza azt. Ehhez társul az a meggyőződés, hogy ha valaki „rosszat” tesz Isten vagy az emberek előtt, akkor felelősségre kell vonni érte. Így kívánja meg az igazságosság: bűnnek súlya arányában meg kell büntetni az elkövetőt.

Lényegileg értjük félre a názáreti Jézus üzenetét, ha azt besoroljuk az etika és a jogtudomány szabályrendszerébe. Jézus üzenete ugyanis nem a polgári „rend” bezárazását szolgálja, ellenkezőleg: mélységesen megkérdőjelezi azt. Nem nyújt metafizikai megalapozást ahhoz a gyakorlathoz, amely az „érdemek” vagy „büntetések” alapján, morálisan vagy jogilag két táborra osztja az embereket. Ennek oka: ez az üzenet nem úgy látja, hogy az ember szabad a döntéseiben, hanem tisztázatlan félelmek, szorongások áldozatának látja az embert; „megváltásra” szorulóknak látja, „kétségbeesettnek” látja.

A különbség abszolút. Etikailag optimista nézőpontból elégséges a fennálló törvényi előírások kiélézésével vagy nyomatékosításával reagálni egy ember hibás viselkedésére. Emitt a cselekedet, amott a törvény. Többet nem kell tudni. A tettes, a tett mögötti személy gyakorlatilag semmilyen szerepet nem játszik. „Hiszen ő szabad”, ami azt jelenti, hogy felelős, cselekedete felróható neki. Hogy az érintett maga kicsoda, ez másodrangú maradvány.

Ez lehet a helyzet, amíg az adott rend nevében ítélni, ítélni aka-

runk. Lehetetlen és elviselhetetlen azonban ez a hozzáállás, mihelyt segíteni akarunk az embereken.

Aki úgy tekint egy emberre mint kétségbeesett személyre, az tudja, hogy a felemelt mutatóujj nem nyújt megoldást. A másik nem tudja, hogyan lépjen tovább, de a kívülről jövő parancs biztosan nem mutatja meg neki az utat. A másik padlón van, de az a felszólítás, hogy szedje össze magát, csak még bátortalanabbá teszi. A másik összetört, de intellektuálisan és szemrehányásokkal, „Neked muszáj...” és „Már régóta ... kellett volna” tartalmú mondatokkal nem lehet őt összefércelni. Ekkor hirtelen már csak az embert látjuk – ahogyan az orvos: Nem a betegség tüneteit, hanem okát kell kezelni.

Jézus így gondolkodott: „Nem az egészségeseknek van szükségük orvosra, hanem azoknak, akik rosszul vannak. Nem azért jöttem, hogy 'igazakat' hívjak meg, hanem bűnösöket” (Mk 2,17). Az ő szemében mindannyian ezek voltunk és vagyunk: „bűnösök”. Legrosszabbnak azok tünnek számára, akik alapjában véve teljesen rendben lévőeknek tartották magukat, és inkább ökölbe szorított kézzel, mintsem kitért karral közeledtek a „bűnösök” felé.

Nyilván nem nehéz megérteni, hogy „kétségbeesettnek” kell tekinteni azt, aki drog-, alkohol-, játékgépfüggő, vagy más szenvedélybetegsége van. De általános állapotnak tartani a „kétségbeesést”? Pontosan erről van szó! A kereszténység pontosan ezzel a diagnózissal kezdődik. A kereszténység nem törvényvallás, hanem a megváltás vallása; kétségbe vonja a hétköznapi normalitást, mivel kétségbeesetteknek tekinti azokat az embereket, akik arra kényszerülnek, hogy a hétköznapi normalitásban éljenek.

Ennek megmagyarázására vesszük azt a „normális esetet”, ahogyan manapság „kiképezzük” gyermekeinket, „hogyan az oktatást felzárkóztassuk a gazdasághoz”, ahogyan a német oktatási miniszter fogalmazta meg programját: Tanulj

szorgalmasan, erőltessd meg magad, ügyelj arra, hogy le ne maradj! Csak jó osztályzatokkal fogsz előrehaladni, és csak előrehaladva lesz munkahelyed, csak akkor fogod tudni fizetni a betegbiztosítást, és csak akkor számíthatsz rendes nyugdíjra 65 éves korodban – erőltessd meg magad!

Tegyük fel, hogy oktatási rendszerünk sikeres: kislányunk, kisfiánk kitűnő bizonyítványokat hoz haza, karriert csinál, tekintélyes és befolyásos lesz, felküzdí magát, teljesíti az elvárásokat, mi több, boldog házasságban él, neki is vannak már gyerekei, akik pompásan fejlődnek – öröm, barátok, társasági élet, közösségi szellem... Gratuláció! Megcsináltuk! Gyerekeink megcsinálták!

Aztán egyik napról a másikra fölmondanak nekünk. Átszervezik a céget. Egy „nagy hal” megette. A szép világ romokban hever. Valaki eddig tökéletesen funkcionált, de most a végét járja. Már semmi sem működik, már semmi sem stimmel. Vagy: egy rutinvizsgálat szívinfarktus megnövekedett kockázatát mutatja ki, netán rossz indulatú daganat gyanúja utal. Semmi sem megy tovább úgy, mint előzőleg. De hogyan tovább? Mire való az egész, ha mindent lerombol egy apró meghibásodott hely a testben? Persze, küzdeni kell, de mi ellen? A betegség ellen! De ha maga az ember a betegség?

Bizonyos értelemben végtelenül előnyös, ha valakiben végre tudatosul az a rejtett kétségbeesés, amely mindig is fennállt. Úgy van ez, mint az analitikus pszichoterápiában: szükség van valamilyen indítékra, hogy egy neurozist kitérésre bírjunk. De aztán fölvetődik a kérdés, milyen volt a személyiség struktúrája a megbetegedés előtt. Miféle gátlások, milyen kompenzációs kísérletek, miféle hibás alkalmazkodások határozták meg az illető önképét?

Egy biztos: hamis az a kép, amit önmagunkról alkottunk. És nem kevésbé az a kép, amellyel hitegetnünk kellett a többieket. De csak

ehhez a képhez idomulva hittük azt, hogy el tudjuk fogadni magunkat, és reméltük azt, hogy a többiek elfogadnak minket. Nem mi magunk éltünk. Nem volt valódi énünk. Talán szélsőségesen önzők voltunk, de ennek oka az érvessztés volt. Paradox módon ezt nem vettük észre. Környezetünk tetszésétől kísérve talán kifejezetten jól éreztük magunkat. Az álságosság legbiztosabb menedékhelyén tanyáztunk: a polgári elismertségben. Egyszerűen csak olyannak kellett lenni, ami mindenkinek tetszett. Realisták és pragmatikusak voltunk. A háború teoretikusa, *Carl von Clausewitz* (1780-1831) mégiscsak józan tanácsa szerint éltünk, és nem mentünk bele olyan csatákba, amelyeket biztosan nem lehetett megnyerni; a többiek persze belementek, és így mindig mi voltunk a győztesek. Egészen idáig.

A kétségbeesés akkor tör ki, ha az ember rákényszerül arra, hogy bármilyen ködös módon is, de felfogja saját mély-énjének hiányát. Ilyenkor már nem lehet elhessegetni ezt a kérdést: Ki vagyok én tulajdonképpen? És a választ csak ő maga adhatja meg. Így aztán elkezd keresni önmagát. Ebben segíthetnek neki olyan emberek (esetleg pszichoterapeuták), akiknek valóban a másik a fontos, nem a saját ideáljuk, hanem az a személy, aki ilyen-olyan álarcok mögött rejtőzködik – de végső soron az illetőnek magának kell rájönnie a válaszra.

Ehhez elengedhetetlenül szükség van egyfajta „abszolút” menedékhelyre. Senki sem válhat ismét „egészségessé” oly módon, hogy ismét „a régi” lesz, és így visszail-

leszthető a szokványos munkafolyamatokba. Az ember csak a kívülről jövő követelményeken, elvárásokon, törvényeken és előírásokon túl találhatja meg önmagát. A kérdés: Ki vagy te magad? „Csak az igazság tesz szabaddá titeket!” Jézusnak ez a mondása (Jn 8,32) a valóságot tükrözi. Arról van szó, hogy véget kell vetni minden megjátszásnak, hazudozásnak és mellébeszélésnek, annak az örökös bűjocskának, amely már a Paradicsomban elkezdődött a fügefalevélből készített kötényekkel, hogy ne kelljen szégyellniük magukat.

Nem vagyok elég jó úgy, ahogy vagyok – ez a mindenben benne rejlő „ösbűn”, amely kétségbeesésként lepleződik le. Másmilyennek kell lennem, mint amilyen vagyok, hogy egyáltalán lehessen valaki. Ez kétségbeesés. De csak akkor érezzük, amikor már nem mennek tovább a dolog. Ilyenkor kiderül, hogy életünk egész irányultsága, amelyet a félelem határozott meg, téves volt. És már csak a „megtérés”, a szó szerint vett megfordulás segít. Ez nem állhat abban, hogy még tökéletesebben feleljünk meg a külső szabványoknak. Csak abban állhat, hogy befelé figyelünk: Ki vagyok én valójában? Mit szeretnék én valójában? Ténylegesen mire érzem hivatottnak magam? És: Kinek vagyok valóban fontos, még most, az összeomlás után is? Itt van az óra, amikor Isten többé nem véset kőbe törvényeket, hogy kívülről, előírásokkal „rendezze” az életet, hanem amikor – ahogyan Jeremiás próféta megsejtette – az ember szívébe írja „törvényeit”, úgyhogy ezután már senkinek sem kell felvilágosítania a

másikat. Nem, mert Isten belülről közli feltétlen támogatásának és ígéretének szavát. Isten már nem bírja, hanem szövetségese az embernek. Ez az istenkapcsolat újdonsága.

A kétségbeesés egyetlen gyógyszere ez az újfajta bizalom abban, hogy Isten feltétel nélkül igent mond ránk. Lehet, hogy erkölcsileg bűnössé váltunk, foglalkozásunkban kudarcot vallottunk, elmagányosodtunk, orvosi szempontból halálosan betegek vagyunk. Mindez lehetséges. De kétségbe esni csak akkor kell, ha csupán az erkölcs létezik, ha csupán a foglalkozásunk létezik, ha csupán a társadalom létezik, ha csupán ez az élet létezik. De létezik Isten – a jóság világa túl a törvényeken, saját értékünk szférája túl a különböző célok értéktérítésén, a találkozás síkja túl az „ismertségen”, van lét és beteljesedés túl a halálon.

Most már csak a kétségbeesés egyetlen fokozása képzelhető el, az, amit Jónás könyve ír le az Ószövetségben. Az ember pontosan tudja, hogyan kellene élnie, de ezért el kellene mennie „Ninivébe”, és az ottaniaknak el kellene magyaráznia, hogy ők valójában mind kétségbeesettek. Mert kábítószereik, bűjocskáik, fétiseik mind a szokásosak: erősnek lenni, tehát fegyverkezni; sikeresnek lenni, tehát pénzt felhalmozni; hatalmat szerezni, tehát önmagunkat elárulni; hadakozni, tehát másokat megalázni...

A világ könyörtelensége közepe senki sem válhat önmagává, csak úgy, ha ellentmond ennek a világnak. És ez ismét félelmet kelt. De aki követi ezt a félelmet, az végtelenül kétségbe esik, ezért csak Isten lehet számára a menekülés. Aki a tengeri viharban elsüllyed, de mégsem fullad meg, akit kiköpött gyomrából a cet, aki ajándékképpen újjászületett – jézusi értelemben csak az ilyen ember tekinthető megváltottnak az egyetlen valóban létező „büntől”: az amiatti kétségbeeséstől, hogy nem azonos önmagával, mivel hiányzott belőle az a bizalom, hogy szabad egyszerűen önmagának lennie.

A szerző megjegyzése: E cikk minden gondolata megtalálható Sören Kierkegaard Halálos betegség c. művében (1849).

Forrás: Publik-Forum Extra, 2014/3

